

Depremde Uzun Kaybı ve Toplumsal Yaşama Geri Dönüş

Enes DİLMEN¹

Fatma DİLMEN²

GİRİŞ

Kişinin çeşitli nedenlere bağlı olarak bedeninin bir parçasını kaybetmesi uzun kaybı olarak tanımlanmaktadır. Bu uzun parçasının cerrahi yöntemlerle bedenden ayrılması işlemine amputasyon, uzvunu kaybeden kişiye ise ampute denilmektedir (Şener ve Erbahçeci, 2019). Uzun kaybının nedenlerinden biri de deprem afetidir. Deprem afetinde kişiler travmatik şekilde uzuvlarını kaybetmekte ve yoğun bir tedavi sürecine girmektedirler. Amputelerin deprem gibi afetlerde uzuvlarını travmatik şekilde kaybetmeleri beraberinde diğer amputelere göre daha farklı zorluklar getirebilmektedir (Meier ve Melton, 2014). Dolayısıyla tedavi süreçleri de bu bağlamda özelleşebilmektedir. Deprem sonrası uzuvlarını kaybeden amputelerin toplumsal yaşama dönüşleri ise yine uzun süren ve yoğun emek isteyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte toplumsal yaşama geri dönüşlerinin nitelikli sağlanabilmesi için amputelerle; multidisipliner çalışma boyutu, fiziksel boyut, psikososyal boyut, toplumsal-beşerî boyut ve maddi boyut olmak üzere beş farklı boyutta çalışılması gerekmektedir.

¹ Öğr. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ortez ve Protez Bölümü, enes.dilmen@omu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3204-7052

² Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, fatmacanim1@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-8158-8090

birey ile yaptıkları çalışmaya bakıldığında; kullanılan protezin görünümü nasıl olursa olsun uzuv kaybı yaşamış olmak sebebiyle kişilerin sosyal yaşama uyum sağlamada zorluk yaşadıkları ve çevrelerinden rahatsız edici ilgiye/sorulara maruz kaldıkları için insanlardan uzaklaştıkları görülmektedir (Randolph ve ark., 2014). Maddi güç evet bir etkileyici unsurdur ancak amputelerin deneyimledikleri psikososyal sorunlar ve toplumsal yaşama geri dönüş için tek başına yeterli olmayacaktır.

Amputelerin toplumsal yaşama geri dönüşlerinde karşılaştıkları diğer bir maddi zorluk da iş yaşamına katılımıdır. Özellikle deprem gibi afetlerde ani gelişen uzuv kayıplarında bireyler tekrar iş yaşamına dönmekte zorluk yaşamaktadırlar (Dadkhah ve ark., 2013). Dolayısıyla deprem sonrası ampute olan bireylerin toplumla bütünleşmelerinin sağlanabilmesi için uygun koşullarda iş yaşamına dönüş ve adaptasyonlarının sağlanması gerekmektedir (Genç ve Çat, 2013).

SONUÇ

Sonuç olarak; deprem afeti sonrası amputelerle çalışırken biyopsikososyal boyutlarda uzun süreli ve yoğun emek isteyen bir sürecin varlığından söz etmekteyiz. Bu süreçte amputelerin toplumsal yaşama geri dönüşleri için; multidisipliner ekip çalışması ile fiziksel, psikososyal, toplumsal-beşeri ve maddi çok boyutlu çalışmalar yürütülmelidir. Ayrıca tüm uygulamalarda amputelerin ihtiyaçları bilinmeli, zorlukları kabul edilmeli ve onların olduğu yerden başlanmalıdır. Ek olarak; deprem gibi travmatik bir yaşantı sonrası uzvunu kaybeden amputelerdeki tüm bu kayıpların, travmaların ve yas sürecinin farkında olarak çalışmalar yürütmek önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Ali, S., ve Fatima Haider, S. K. (2017). Psychological Adjustment To Amputation: Variations On The Bases Of Sex, Age And Cause Of Limb Loss. *Journal of Ayub Medical College, Abbottabad: JAMC*, 29(2), 303–307.
- Amtmann, D., Morgan, S. J., Kim, J., ve Hafner, B. J. (2015). Health-related profiles of people with lower limb loss. *Archives of physical medicine and rehabilitation*, 96(8), 1474–1483. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2015.03.024>
- Aran, O. T., Üçgül, M. Ş., ve Ekici, G. (2018). Alt Ekstremitte Ampütelerinde Vücut İmajı Algısı ve Yaşam Memnuniyeti İlişkisi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 6(2), 89-94. <https://doi.org/10.30720/ered.463485>

- Azuma, Y., Chin, T., ve Miura, Y. (2019). The relationship between balance ability and walking ability using the Berg Balance Scale in people with transfemoral amputation. *Prosthetics and orthotics international*, 43(4), 396–401. <https://doi.org/10.1177/0309364619846364>
- Başal, Ö., Korkmaz, S., ve Türk, B. (2015). Amputasyonlar. *Ortopedi ve spor yaralanmaları asistan kitabı* (1. Baskı s. 856-868) içinde. Derman Tıbbi Yayıncılık.
- Bayramlar, K., ve Ülger, Ö. (2006). Üst ekstremité amputelerinde fonksiyonel protez kullanımını etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, (1), 47-55.
- Bennett J. (2016). Limb loss: The unspoken psychological aspect. *Journal of vascular nursing: official publication of the Society for Peripheral Vascular Nursing*, 34(4), 128–130. <https://doi.org/10.1016/j.jvn.2016.06.001>.
- Cangür, Ş., Civan, G., Çoban, S., Koç, M., Karakoç, H., Budak, S., İpekçi, E., Ankaralı, H. (2013). Düzce İlinde Bedensel ve/veya Zihinsel Engelli Bireylere Sahip Ailelerin Toplumsal Yaşama Katılımlarının Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Ceylan, M. F., Serbest, S., ve Güven, N. (2022). Deprem yaralanmaları ve amputasyon, gözlemlerimiz ve önerilerimiz. *TOTBİD Dergisi*, 21(3), 325-332. <https://doi.org/10.5578/totbid.dergisi.2022.44>
- Chan, S., W. L., Chau, W., Law, S., ve Chan, K. (2018). Evaluation of Use of Prosthesis, Mobility, and Quality of Life in Young and Adult Persons with Unilateral Above-Knee Amputation 7 Years after the 2008 Sichuan Earthquake. *American Academy of Orthotists and Prosthetists*, 30(2), 76-83. <https://doi.org/10.1097/JPO.0000000000000173>
- Clover, A. J. P., Rannan-Eliya, S., Saeed, W., Buxton, R., Majumder, S., Hettiaratchy, S. P., Jemec, B., ve combined British Association of Plastic, Reconstructive, and Aesthetic Surgeons and the Medical Emergency Relief International emergency response team to Haiti, January to April of 2010 (2011). Experience of an orthoplastic limb salvage team after the Haiti earthquake: analysis of caseload and early outcomes. *Plastic and reconstructive surgery*, 127(6), 2373–2380. <https://doi.org/10.1097/PRS.0b013e3182131cde>
- Condie, M. E., McFadyen, A. K., Treweek, S., ve Whitehead, L. (2011). The trans-femoral fitting predictor: a functional measure to predict prosthetic fitting in transfemoral amputees--validity and reliability. *Archives of physical medicine and rehabilitation*, 92(8), 1293–1297. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2011.03.021>
- Çaha, H. (2016). Engellilerin Toplumsal Hayata Katılmasına Yönelik Politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya Örnekleri. *İnsan ve Toplum*, 5(10), 123-150.
- Dadkhah, B., Valizadeh, S., Mohammadi, E., Hassankhani H. (2013). Psychosocial Adjustment to Lower-Limb Amputation: A Review Article. *HealthMED*, 7(2) 502-506.
- Dekker, R., Hristova, Y. V., Hijmans, J. M., ve Geertzen, J. H. B. (2018). Pre-operative rehabilitation for dysvascular lower-limb amputee patients: A focus group study involving medical professionals. *PLoS one*, 13(10), e0204726. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0204726>
- Delauche, M. C., Blackwell, N., Le Perff, H., Khallaf, N., Müller, J., Callens, S., ve Allafort Duverger, T. (2013). A Prospective Study of the Outcome of Patients with Limb Trauma following the Haitian Earthquake in 2010 at One- and Two- Year (The SuTra2 Study). *PLoS currents*, 5, ecurrents.dis.931c4ba8e64a95907f16173603abb52f. <https://doi.org/10.1371/currents.dis.931c4ba8e64a95907f16173603abb52f>
- Demir, Y., ve Aydemir, K. (2020). Gülhane lower extremity amputee rehabilitation protocol: A nationwide, 123-year experience. *Turkish journal of physical medicine and rehabilitation*, 66(4), 373–382. <https://doi.org/10.5606/tftrd.2020.7637>
- Dilmen, E. (2021). *Kompozit Ayak Kullanan Unilateral Diz Altı Amputelerde Farklı Topuk Desteklerinin Yürüyüş ve Ambulasyon Aktiviteleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Medipol Üniversitesi.

- Erten, Ş., ve Aktel, M. (2020). Engellilerin Erişebilirlik Hakkı: Engelsiz Kent Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(28) 898-912. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.691690>
- Esquenazi A. (2004). Amputation rehabilitation and prosthetic restoration. From surgery to community reintegration. *Disability and rehabilitation*, 26(14-15), 831-836. <https://doi.org/10.1080/09638280410001708850>
- Esquenazi, A., ve DiGiacomo, R. (2001). Rehabilitation after amputation. *Journal of the American Podiatric Medical Association*, 91(1), 13-22. <https://doi.org/10.7547/87507315-91-1-13>
- Gebreslassie, B., Gebreselassie, K., ve Esayas, R. (2018). Patterns and Causes of Amputation in Ayder Referral Hospital, Mekelle, Ethiopia: A Three-Year Experience. *Ethiopian journal of health sciences*, 28(1), 31-36. <https://doi.org/10.4314/ejhs.v28i1.5>
- Genç, D. D. Y. (2015). Engellilerin Sosyal Sorunları ve Beklentileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 0(35/2), 65-92. <https://doi.org/10.21560/spcd.77043>
- Genç, Y., ve Çat, G. (2013). Engellilerin İstihdamı ve Sosyal İçerme İlişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 363-393.
- Genin, J. J., Bastien, G. J., Franck, B., Detrembleur, C., ve Willems, P. A. (2008). Effect of speed on the energy cost of walking in unilateral traumatic lower limb amputees. *European journal of applied physiology*, 103(6), 655-663. <https://doi.org/10.1007/s00421-008-0764-0>
- Goiley, R. S. ve Clark, C. R. (1992). Physical therapy management of adult lower limb amputees. *Atlas Of Limb Prosthetics: Surgical, Prosthetic, And Rehabilitation Principles* (s. 569-597) içinde. St Lois: American Academy of Orthopaedic Surgeons.
- Hitzig, S. L., Dilkas, S., Payne, M. W., MacKay, C., Viana, R., Devlin, M., Cimino, S. R., Guilha, S. J. T., ve Mayo, A. L. (2022). Examination of social disconnectedness and perceived social isolation on health and life satisfaction in community-dwelling adults with dysvascular lower limb loss. *Prosthetics and orthotics international*, 46(2), 155-163. <https://doi.org/10.1097/PXR.0000000000000069>
- Horgan, O., ve MacLachlan, M. (2004). Psychosocial adjustment to lower-limb amputation: a review. *Disability and rehabilitation*, 26(14-15), 837-850. <https://doi.org/10.1080/09638280410001708869>
- Işıkkhan, V. (2021). Afetlere Müdahale Eden Yardım Personelini Güçlendirme. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 7(2), 399-406. <https://doi.org/10.21324/dacd.893075>
- Karataş, K. (2002). Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları: Bir Sosyal Politika Yaklaşımı. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2(2), 43-55.
- Knowlton, L. M., Gosney, J. E., Chackungal, S., Altschuler, E., Black, L., Burkle, F. M., Jr, Casey, K., Crandell, D., Demey, D., Di Giacomo, L., Dohlman, L., Goldstein, J., Gosselin, R., Ikeda, K., Le Roy, A., Linden, A., Mullaly, C. M., Nickerson, J., O'Connell, C., Redmond, A. D., ... McQueen, K. (2011). Consensus statements regarding the multidisciplinary care of limb amputation patients in disasters or humanitarian emergencies: report of the 2011 Humanitarian Action Summit Surgical Working Group on amputations following disasters or conflict. *Prehospital and disaster medicine*, 26(6), 438-448. <https://doi.org/10.1017/S1049023X12000076>
- Li, W. S., Chan, S. Y., Chau, W. W., Law, S. W., ve Chan, K. M. (2019). Mobility, prosthesis use and health-related quality of life of bilateral lower limb amputees from the 2008 Sichuan earthquake. *Prosthetics and orthotics international*, 43(1), 104-111. <https://doi.org/10.1177/0309364618792720>
- Lundberg, M., Hagberg, K., ve Bullington, J. (2011). My prosthesis as a part of me: a qualitative analysis of living with an osseointegrated prosthetic limb. *Prosthetics and orthotics international*, 35(2), 207-214. <https://doi.org/10.1177/0309364611409795>

- MacKay, C., Cimino, S. R., Guilcher, S. J. T., Mayo, A. L., Devlin, M., Dilkas, S., Payne, M. W., Viana, R., ve Hitzig, S. L. (2022). A qualitative study exploring individuals' experiences living with dysvascular lower limb amputation. *Disability and rehabilitation*, 44(10), 1812–1820. <https://doi.org/10.1080/09638288.2020.1803999>
- Meier, R. H., 3rd, ve Melton, D. (2014). Ideal functional outcomes for amputation levels. *Physical medicine and rehabilitation clinics of North America*, 25(1), 199–212. <https://doi.org/10.1016/j.pmr.2013.09.011>
- Messinger S. D. (2009). Incorporating the prosthetic: traumatic, limb-loss, rehabilitation and refigured military bodies. *Disability and rehabilitation*, 31(25), 2130–2134. <https://doi.org/10.3109/09638280902943223>
- Murray C. D. (2005). The social meanings of prosthesis use. *Journal of health psychology*, 10(3), 425–441. <https://doi.org/10.1177/1359105305051431>
- World Health Organization (2013). *Classification and minimum standards for foreign medical teams in sudden onset disasters*. <https://www.who.int/docs/defaultsource/documents/publications/classification-and-minimum-standards-for-foreign-medical-teams-in-sudden-onset-disasters.pdf>
- Öznur, T. (2013). Çatışmayla İlişkili Travmatik Amputasyonların Fiziksel Rehabilitasyon Sürecinde Eşlik Eden Psikiyatrik Sorunlar. *Gülhane Tıp Dergisi*, 55(4), 332–341.
- Peirano, A. H., ve Franz, R. W. (2012). Spirituality and quality of life in limb amputees. *The International journal of angiology: official publication of the International College of Angiology, Inc*, 21(1), 47–52. <https://doi.org/10.1055/s-0032-1304275>
- Randolph, M. G., Elbaum, L., Wen, P. S., Brunt, D., Larsen, J., Kulwicki, A., ve De la Rosa, M. (2014). Functional and psychosocial status of Haitians who became users of lower extremity prostheses as a result of the 2010 earthquake. *Journal of prosthetics and orthotics: JPO*, 26(4), 177–182. <https://doi.org/10.1097/jpo.0000000000000039>
- Rathore, F. A., Gosney, J. E., Reinhardt, J. D., Haig, A. J., Li, J., ve DeLisa, J. A. (2012). Medical rehabilitation after natural disasters: why, when, and how?. *Archives of physical medicine and rehabilitation*, 93(10), 1875–1881. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2012.05.018>
- Sachs, M., Bojunga, J., ve Encke, A. (1999). Historical evolution of limb amputation. *World journal of surgery*, 23(10), 1088–1093. <https://doi.org/10.1007/s002689900628>
- Sheehan, T. P., ve Gondo, G. C. (2014). Impact of limb loss in the United States. *Physical medicine and rehabilitation clinics of North America*, 25(1), 9–28. <https://doi.org/10.1016/j.pmr.2013.09.007>
- Siddiqui, N. A., Pirzada, A., ve Virji, S. N. (2023). Life before limb: What about life after limb loss? A perspective from a low middle class income country: A Surgical Perspective. *Pakistan journal of medical sciences*, 39(4), 1197–1198. <https://doi.org/10.12669/pjms.39.4.7038>
- Sinha, R., van den Heuvel, W. J., ve Arokiasamy, P. (2011). Factors affecting quality of life in lower limb amputees. *Prosthetics and orthotics international*, 35(1), 90–96. <https://doi.org/10.1177/0309364610397087>
- Sinitski, E. H., Lemaire, E. D., Baddour, N., Besemann, M., Dudek, N., ve Hebert, J. S. (2021). Maintaining stable transtibial amputee gait on level and simulated uneven conditions in a virtual environment. *Disability and rehabilitation. Assistive technology*, 16(1), 40–48. <https://doi.org/10.1080/17483107.2019.1629186>
- Steinberg, N., Gottlieb, A., Siev-Ner, I., ve Plotnik, M. (2019). Fall incidence and associated risk factors among people with a lower limb amputation during various stages of recovery- a systematic review. *Disability and rehabilitation*, 41(15), 1778–1787. <https://doi.org/10.1080/09638288.2018.1449258>
- Şener, G., ve Erbahçeci, F. (2019). *Protezler*(1). Hipokrat Kitapevi.

- Tezcan, B. (2023). Yüzyılın Afeti: 06 Şubat Kahramanmaraş Depremleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Küreselleşen Dünyada Sosyal Bilimler* (1. Baskı s. 71-88) içinde. Duvar Kitapevi.
- Tonak, H. A. ve Kitiş, A. (2014). Çalışan Üst Ekstremitte Problemlili Özürlülerin Aktivite Düzeyi, Serbest Zaman ve Toplumsal Katılım Düzeylerinin İncelenmesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 2(3), 113-119.
- Ülger, Ö., Yıldırım Şahan, T., ve Çelik, S. E. (2018). A systematic literature review of physiotherapy and rehabilitation approaches to lower-limb amputation. *Physiotherapy theory and practice*, 34(11), 821–834. <https://doi.org/10.1080/09593985.2018.1425938>
- Ülger, Ö., Topuz, S., ve Bayramlar, K. (2009). Effects of a hydraulic knee joint on energy consumption, gait and patient satisfaction in trans-femoral amputees. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 20(3), 169-177.
- Ülger, Ö., Topuz, S., Bayramlar, K., ve Erbahçeci, F. (2009). Diz altı amputelerde klasik yürüme eğitimi ve Biodex Gait Trainer 2TM ile yapılan yürüme eğitiminin karşılaştırılması. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 20(2), 70-75.